

Рецензія на перший том тритомного видання
«Археологія Української РСР»

Колектив Інституту археології АН УРСР видав велику узагальнюючу працю по стародавній історії — тритомну «Археологію Української РСР». В ній на високому науковому і методологічному рівні підбивається підсумок багаторічних досліджень різних археологічних культур, відомих на території республіки.

Перший том — лише частина фундаментального дослідження. Він присвячений первісній історії населення на території Української РСР починаючи з кам'яного віку і закінчуючи періодом раннього залізного віку включно.

В першому розділі книги подано характеристику палеоліту України, показано час першого заселення цієї території людиною і етапи розвитку його матеріальної й духовної культури. Хоча зараз і виділяється середній палеоліт, недостатність матеріалів по дсмустьєрському періоду виправдовує розподіл палеоліту даної території на ранній і пізній. У той час, як виділення груп мустьєрських пам'яток уявляється неприродним, трохи несподіваним, здається, мало обгрунтованим, є паралельний розгляд мустьє «технічних варіантів і типів індустрії» (стор. 35). Виділення культур для пізнього палеоліту зроблено більш вдало. Вдалий, хоч і невеликий за обсягом, опис палеографічних умов життя давньої людини супроводжується показом еволюції цього типу. Хочеться зробити зауваження: в розміщенні на сторінках 432 і 433 схеми хронологічні рамки палеоліту не збігаються з часом початку і кінця цієї епохи (сторінки 9, 10, 39).

Історія населення мезолітичної і палеолітичної епох написана за новими матеріалами. Хоча в порівнянні з іншими епохами мезоліт найменш вивчений, є сподівання, що українські археологи в майбутньому приділять йому більше уваги, а особливо місце і ролі свідерської культури. Щоб оцінити значення розділу для зрозуміння далекого минулого цієї території, достатньо порівняти його з розділом «Неоліт» «Очерков древнейшей истории Украины», які були надруковані десять років тому. За минулий час склалася і міцно входить в науку загальна концепція про неоліт України. У наш час тут виділено близько десяти окремих неолітичних культур, які є реальним відображенням історії давнього населення цієї частини Східної Європи. Досягнення в області вивчення неоліту показані на загальноєвропейському тлі культурно-історичного розвитку в VI—III тис. до н. е. Наше зауваження по розділу викликає лише зарахування деяких неолітичних пам'яток Південної Білорусії початку III тис. до н. е.

Розділ, присвячений пам'яткам мідного віку України, один з найбільш насичених. Центральне місце займає характеристика добре вивченої і датованої трипільської культури, включаючи її пізній етап — предмет багаторічної дискусії. Тут подано і всебічну характеристику відкритих за останнє десятиліття культур: середньостогівської та пам'яток типу Гумельниці і нижньомихайлівського. По-новому висвітлена й давно відома в степах Західної Європи ямна культура. В цьому розділі добре показаний новий напрям в археологічних дослідженнях — палеоекономіка, — що допомагає висвітлити соціально-економічну структуру суспільства. Для абсолютного датування широко використані сучасні методи, зокрема результати радіовуглецевих аналізів.

В четвертому розділі тому розглядається бронзовий вік України. Тут подано характеристику різних груп пам'яток і культур. Ставляться і більш-менш успішно вирішуються питання їх генезису й історичної долі. В науковий обіг запроваджені нові цікаві матеріали з мало досліджених до теперішнього часу районів, як наприклад Прикарпаття і Волинь. Розділ дає переконливе уявлення про особливості розвитку племен території України II — початку I тис. до н. е., про поступове ускладнення соціальних відносин. Тут, як і в попередніх частинах, вдало подається історіографія, відбиті головні думки дослідників, навіть якщо вони не співпадають з концепцією авторів, — явище, яке не завжди трапляється в науковій літературі.

В заключній частині розділу автори роблять спробу пов'язати археологічні культури з окремими етнолінгвістичними групами давнього населення Європи. Ці спроби цілком відповідають рівню сучасних знань про етногенез окремих історичних народів. Правда, цю частину, на нашу думку, слід було б виділити окремо і дещо розширити, торкнувшись ряду «наскрізних» тем: хронології, економіки і т. д.

Заслугою авторів і редакторів першого тому «Археології Української РСР» є те, що вони в багатьох випадках успішно справились зі своїм завданням. Деякі зауваження, зроблені нами, ніякою мірою не знижують цінності книги, вихід якої в світ завершує цілий етап у вивченні давньої території України.

Необхідність в її створенні давно назріла. Без узагальнення даних про первісне суспільство на території республіки не може вважатись повноцінною жодна праця з давньої історії СРСР. Фахівці різних галузей знань з нетерпінням чекали на вихід у світ «Археології». Приємно відзначити, що їх сподівання виправдалися — праця вийшла відмінною. Колектив, що брав участь у підготовці та випуску рецензованої книги, можна поздоровити з науковим і творчим успіхом, а фахівців — археологів, антропологів і етнографів, істориків, студентів і краєзнавців — з тим, що вони дістали добре написану працю, гарно видану, яка, безперечно, стане прикладом для подібних видань.